

שהתפתחו בין עשרת השבועים, במשך השנים ששהו יחד, יחסים שנתרו הדוקים וחמים עד היום. לדבריו הם עדיין מרבים להימשך.

16 בנובמבר ימלאו 10 שנים לשיחרורו על עמוס לויטוב ושל חברו מהשבי המצרי. עמוס כאילו חזר לחיים רגילים. הוא הצליח להשתלב בחזרה בצה"ל, נשא אשה הולדתו והתגרש.

האמנם אפשר לעבור שלוש וחצי שנים בשבי מבלי שאלה ישאירו באדם את חותמו?

מתי נסלת בשבי?

בעיצומה של מילחמת ההתשה, התאריך המדויק הוא ה-5 ביולי 1970. באותה תקופה הגיעו לחיל-האוויר הפאנטומים, ואני הייתי בקורס השלישי של מטוס זה. הספקתי לטוס על הפאנטום שלושה חודשים ולבצע בסדר-הכל שלוש גיחות מיבצעיות. בגיחה השלישית תקפנו מערך-טיילים בעומק מצריים, ליד ביל באס, וחספנו טיל "אס"אי 3.

מה היתה מטרת התקיפה שלכם? באותה תקופה, הסובייטים התחילו להיכנס לפעילות מבצעית במסגרת הכוחות המצריים, וביחד הם ניסו לקדם את מערך-הטיילים לכיוון התעלה, כדי להפריע לחיל-האוויר לפעול בצורה חופשית. הקונספציה שלנו היתה לנסות ולכתוש את החלקים האחוריים של הגנת ה"מ, ולעכב את התקדמות לכיוון התעלה. משימה קשה קודם לכן התחילו תקיפות בעומק, ונפלו שני פאנטומים. אחד הטייסים חולץ במיבצע מדהים ובכרוזו נפל בשבי. שני הטייסים האחרים נפלו בשבי. אחד מהם, אייל אחיקר המכונה "לוס", נפצע קשה.

מה הרגשת כשחטפתם את המייל? היינו המטוס השלישי שנפל בתוך משימה ימים. 10 אחוז מכלל הפאנטומים נפלו. אחריו נפל עוד מטוס. מפקד-הטייסת נהרג, ומנחם עיני נפצע קשה ואחרי כך נשבה. אחרים נפל פאנטום נוסף עם יגאל שוחט, שהוחזר מייד בגלל שנפצע קשה. בכרוזו של יגאל, גולדוואסר, היה בכידור, תא לידי. הוא נפגע באבריו הפנימיים. שמעתי אותו וזעק לרופא. למולו הרע, הערכים מתרשמים מרם. כשהם רואים דם, הם מייד

נלטושו. כל הזמן היה איזה טיל קרקע-אוויר נעול עלינו.

דיברתם ביניכם?

כל הזמן, ברגע שחטפנו את הבומבה והמנועים הלכו לנו, החלטנו לנטוש. שיחררנו תחמושת כדי להיות יותר קלים ולראות. הורענו למטוס מיספר 1 שנפגענו ושנאנחנו ננטשים. חיפשנו שטח נקי בתוך החולות, ונטשנו בגובה נמוך. איך שהצננת נפתח, הגעתי לאדמה.

מה אמרתם זה לזה לפני הנטישה?

נוטשים, נוטשים. זה מה שאמרנו. במצבים כאלה אין נוסטלגיה ואין סנטימנטים. מה שכן, הכל עובר בראש — תולדות-חיים ומישפחה. הכל עובר במהירות פנטסטית. תמונות, מצבים. אחד הרבנים הברורים ביותר שאני זוכר, היתה תמונה של הבית ושל ההורים, ואת הקטע שרופקים כדלת ומודיעים להם.

נטשנו במרכז מוצב מצרי, למולנו הטוב, כי אחרת מוצבנו היה הרבה יותר קשה. הכניסו אותנו לאחר מוצבים. ישבו עלינו שני רוסים ואחד מהם אמר לי: "אתה רוס".

עשרות חיילים הקיפו אותנו ורצו לעשות בנו ליניץ'. הקצינים ניסו להרוף אותם ובשלב מסוים נפלט לאיזה קציץ כרוז, שעבר לנו ממש ליד העיניים ונתקע לקציץ אחר בנורע.

נלקחנו לאזור קאהירי בעיניים סגורות ובידיים כבולות. בדיעבד, אני יודע שלקחו אותנו לעבאסיה, למיתקן של המוחבוראת — המודיעין שלהם. שם עברנו חקירות אינטנסיביות ועינויים.

מהו הזיכרון הקשה ביותר שלך מהעינויים שעברת שם?

הזיכרון הקשה ביותר שלי לא קשור רווקא לעינויים. אני זוכר שבמשך ארבע שבועות לא היו לי יציאות, או עקבית צחה — לא חירבנתי, כי לא בא אוכל לפי. הייתי מובא מחקירה לתא, מוכה מאויים ונפחד. לא יכולתי להכניס שום-דבר לפה. היו נתונים לי אורז עם כאלה נבטים, או קוסה מבושלת, ואני לא מחרבן. התחלתי לחשוב שזה מתוחכם, שהם עושים את זה כדי להתנכל לי. לקחתי נבט, שמתו בפה והנחתי בפניו של הצניצו. זה התקשה כמו אבן. חשבתי שהם פשוט עושים לי סתימת קיבה, ואז הפסקתי לאכול גם אורז.

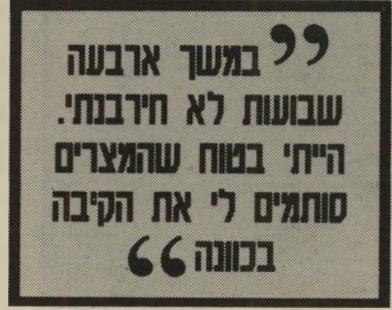
זוהי היה נכון? הם ניסו לסתום את קיבתך?

לא, זו היתה הפנטזיה שלי. החושים נמצב כזה כליכך מחודדים. לרוע מזלי, גם קיבלתי

מששת הטייסים האחרים. חוץ מאיתנו היו שם אבינועם קלדרס ורן אבידן, בנו של שמעון אבידן. אחרי כך נשבו שני השקמיסטים, מוטי את מוטי. אחריהם נישבו שני הצנחנים, יאיר דורי ודוד לוי, ואחרי כך נפלו רמי הרפו ואייל אחיקר. אחרים אני, עמוס ומיזר ומנחם עיני, שהיה פצוע קשה. יאיר דורי השתחרר אחרי 10 חודשים ואייל אחיקר אחרי שנה וחצי. שניהם היו פצועים קשה. כשבי נשארו אחד הצנחנים, רן אבידן שהיה מילואימניק, שני השקמיסטים ואנחנו הטייסים.

מה עבר עליך בבירור?

פשוט גיהנום. המנטליות שלי היתה כמו של בהמה המובלת לשחיטה. הקול נעשה שקט יותר, הקומה שחה. אין כל יכולת להתמודד עם מצב כזה. פיתאום התחלתי להבין ולקנא בחוק הפנימי של אנשים שמאמינים בכוח עליון. הייתי בלי נשק, לא יכולתי להגן על עצמי, הייתי נתון

לחסדיהם ולמשוגות ליכם של הסוהרים. בא סוהר, נכנס לתא ומפצל את האמא שלי במכות, פלאקות, שחמל, הכל הלך. החקירות היו אימות, כללו מכות ועינויים. עיפיתי כוח שאוכל להתלות בו. באיזשהו מקום התחלתי להיות אדם מאמין. אני זוכר שהיו לוקחים אותי לחקירה ואני הייתי מתפלל בפנים, עושה תפילה ומתחנן שיצוור לי לעבור את החקירה. הייתי מוכה מעונה ובפנים התנגדה לה תפילה. "עזור לי" בבית?

לפני שנפלתי בשבי היה לי דימוי של גבר חסון וחזק. לא יכולתי לצעוק, זה לא היה לכבודי. טחנו אותי ואני לא צעקתי. עד שיום אחד אמרתי לעצמי — מה אני מטומטם? אני מישר בן עשרים וחצי. התחלתי לשנות את כללי המישחק, לא שיחק את הגיבור. זה לא יאמן איך עליידי סוויטש אפשר לצעוק, לבכות ולכאוב תופת. שיחקתי למצרים את התפקיד של ילד שוטת ומפחד.

זה היה מישחק או שבאמת הרגשת שזוהי ומפחד?

אף אחד לא יודע שהוא שוטה, אבל הייתי מפחד — זה בטוח. הדימוי עובר שעות נוספות. נוסף לפחדים אתה גם דרמין דברים. כל יציאה שלך מהתא אתה בטוח שעומדים להוציא אותך להורג. הייתי בבירור טוטאלי. יכלו להוציא אותי להורג ואיש לא היה יודע.

הראיתי את הפחד. לא הסתרתי אותו. רציתי לתת להם תחושה שהטיפול שלהם אפקטיבי, שהם מצליחים להפחיד אותי. בגלל שהייתי צעיר, כמות הדיעויות שלי היתה מועטה. הרגשתי כאילו כרתו את ראשי.

באותם רגעים, לבדך בתא, כשהחזירו אותך מחקירות, על מה חשבת?

כאשר החקירות נעשו דלילות יותר, חשבתי על התאברות. זה תהליך העובר על כל שבו.

להתאבר מיאוש?

לא, לא מיאוש. מדיכאון? מדיכאון, לא בגלל הרוע, אלא בגלל שהסגרתי אינפורמציה. חשתי בוגד בערכים, במולדת בחברים. זו תחושה שקשה להיות איתה. כשהיה לי קצת זמן לעצמי, חשבתי איך אני, עמוס לויטוב, הייתי מסוגל לבגוד בכל הנורמות שהתחנכתי עליהן. בדיעבד, הסתבר לי שדיברתי הכי פחות והסגרתי הכי מעט אינפורמציה. אבל אז הייתי ממש מיואש.

מדוע בעצם הרגשת כבוגר, הרי היית בשבי. לא היתה לך ברירה.

אני תולה את הקולר כנורמות שהיקנו לנו. כטייסים מותר למסור רק שם, דרגה, סוג דם ומיספר אישי. זהו, ובנוסף, הסטריאוטיפ של הערבי הטיפש, שאפשר לעבור עליו. אני הייתי צעיר נורא. ניסיון לא היה לי, והייתי בטוח שלא עמדתי במבחן כפי שקיוו וציפו ממני, או כפי שהתנהגו השכויים לפני. ואז, יום אחד נתקלתי במסמר בתא. חשבתי שאולי הם שמו את המסמר בכוונה, כדי שאתקע לי אותו בראש. ואז נתקע לי הרעיון בראש. התחלתי לחשוב על ההתאברות, לא בגלל שהיה לי רע וחרא, אלא בגלל תחושת הגביה.

מה מנע את ההתאברות?

איך הנחתום מעיד על עיסתו, אבל החינוך

שקיבלתי בבית הגביר כי את כושר העמידה וההתמודדות. הייתי כמו חתול שנופל על רגליו. עינו אותי, כתשו אותי, פאלו אותי, ואני אמרתי אירקיי. שלום עולם, אני עובר לגיהנום והמערכת שלי התחילה לעבור מהר מאוד לפני הרכבת של הגיהנום.

יצרת קשר עם השבויים האחרים שהיו בתאי בידוד לידך?

ניסיתי ליצור קשר ליידי נקישות. הקירות היו עבים ודלת משוריינת סגרה עלינו מפני העולם. בדיעבד אני יודע, שלדי היה הצנחן דוד לוי. הוא שמע את הנקישות, אבל פחד להגיב. הוא לא ידע אם זו מלכודת. פעם אחת, במשך חצי השנה, החבראי המצרים הורשו לכוושה הוציאו אותי מהתא, הם פתחו ברומונית תא מולי וראיתי מישור עומד ברקע. אחד משלנו. זיהיתי את פיר. זו היתה התרגשות שקשה לתאר אותה. יצאתי מתהליך הגיהנום והייתי כריא בגופי. פה חבורה, שם חבורה, והדימוי עובר וציפיתי לראות את האחרים שבורים ופגועים. פיתאום אני מסתכל ובתוך המפתן אני רואה גוויה ללא סימנים חיצוניים של פגיעה.

מייד סגרו את הדלת וצעקו בפאניקה איומה. המיפגש הזה נתן לי הרגשה טובה, שמתלת לאתו גג יש עוד מישור כמוני, וזה נתן לי תקווה בלתי-רגילה. מובן, שמרי פעם שמענו צעקות אחד של השני ואת השלשלאות על הרגליים והאזיקים, אבל מלבד זאת, ההפרדה היתה טוטאלית.

נחקרת עליידי הרוסים?

לא. נחקרתי עליידי המצרים בעזרת מתורגמן. באחת החקירות הציצו לי סיגריה. פיתאום, מתוך גיהנום, מחווה אנשית, מין קש. אחזתי בו כאילו אני טובע. עישנתי את הסיגריה וזה נתן לי כוח בלתי-רגיל. העובדה שנותנים לי סיגריה, אבל לא הרגשתי טוב מהסיגריה. עשיתי מטושטש. אחרי כך, בחקירה נוספת, שוב בשבי לי סיגריה. עישנתי גם אותה. הרגשתי מטושטש. אחרי כמה שנים הייתי בארצות-הברית. באחד המקומות נתנו לי לעשן מריחואנה. סתפתי מכה ותוך פרק זמן קצר עצמתי עיני ורדמעות חנקו את גרוני. במשך שלוש שעות ראיתי צבעים וגמגמתי איך שהם סידרו אותי ואני תליתי תקווה במחווה האנושית שלהם. זה היה שנתיים אחרי ששחררתי והבנתי שהם נתנו לי שם, בשבי סיגריה עם חשיש, ואני באמת הרגשתי מטושטש והשליטה שלי על הפה נחלשה. בכיתי, תליתי כליכך הרבה תקוות בהומאניזט של מתן הסיגריה, ואז הסתבר לי שהם פשוט סידרו אותי.

מתי פגשת בנציגי הצלב-האדום?

אחרי שלושה חודשים הגיע מסייה בואור, איש מקסים, והעורר שלו ג'אן. יום אחד נפתחה הדלת ונציג המודיעין הכניס לי שתי חבילות ושני מיכתבים ואמר לי שהסאלב אל-אחמד יגיע. אני מסתכל על המעטפות ולא מאמין. זיהיתי את כתב-היד של אמא שלי. התחלתי לרעוד. הרגשתי זרם עולה בי. לא שלטתי על עצמי. רציתי שהוא יצא מהחדר. לא רציתי לבכות לידו, אבל לא יכולתי לעצור. פיתאום התחילו הרדמעות מהאף ומהעיניים. כל הגוף הרע מבכי.

מתי יצאת מהבידוד?

בוקר אחד, בצורה הכי באנלית, אמרו לי: "אללה, אלבש", שמו לי שחור על העינים והוציאו אותי. כליכך השתקקתי לרגע הזה, שלא אמנתי שהוא מתקיים. הלכתי קשור-עיניים. הכניסו אותי לחצר, הורידו לי את הכיסוי, שמו לי מיטה בחצר והכניסו אותי לחצר. לקח לי זמן להתרגל לאור. פיתאום אני רואה אנשים מחייכים. התחלתי לזהות את עמוס ומיזר ואת אנשי חיל-האוויר. התחבקנו. הם היו מופתעים, כי הייתי קריר ומסוייג. אחד מהם אמר לי: "עמוס, אתה לא מכיר אותי?" אמרתי לא, ועשיתי עם הראש כן. הם חשבו — יה אללה, זה יצא דפוק בשכל. אומר לא ועושה עם הראש כן. אחרי כך התחלתי לבדוק את הקירות. הם הסתכלו עלי, בטוחים שיצאתי מרעתי בחקירות. שאלתי אותם — ברקתם אם יש פה האנזה הם אמרו שלא. אמרתי — בוא נצא לחצר. חלק מהם התלכשו על התפעים שלי וניערו אותם מהיפספשים. הם לא הבינו מה אני רוצה. ואז סיפרתי להם שבחקירות אמרתי שאני לא מכיר חלק מהם. בטח שאני מכיר אותך קאלרס, בטח שאני מכיר אותך פיר, אבל אני צריך לעמוד מאחרי הדברים שאמרתי לחוקרים, ואמרתי שאני לא מכיר אתכם. וכך התברר, וכוחו לדעת שאני לא דפוק.

קשה לתאר את ההרגשה. פיתאום עברית, וחברים. אחת החלטות שקיבלתי ביני לבניני, שכאשר אחיה יחיד על האחרים, אעזור לולתי ללא שום הגבלה. החלטה נוספת היתה שאנצל את הזמן כדי להשלים את כל פערי האינפורמציה

עמוס ומלי. לפי גוון וקצב המיכתבים ידעו השבויים מתי האשה מתפרפרת...

אויקי נסך יפים כאלה, הם לחצו לי על המרפק, הבשר התנפח וכיסה את האזיקים. כמעט קיבלתי גנגרנה מהאזיקים, וכך נמשכו החקירות יום יום במשך חודש וחצי.

ביצד התנהלו החקירות?

הם ניסו להוציא אינפורמציה ואנחנו, כל אחד כדרכו שלו, ניסה לא למסור אינפורמציה. ראיתי הרבה סרטים בחיים שלי, אבל החיים זה לא סרט. זה מאמץ ומאבק מתמשך — מאבק פיסי ושכלי. בניגוד לסטריאוטיפ של החוקר המצרי, הוא בעל-מיקצוע ויודע את עבודתו. חשוב לזכור שהיינו קבוצה. אנחנו היינו קבוצה והם היו מאמתים ועושים השוואות בין האינפורמציות.

היית מבודד בעת החקירות?

בידוד טוטאלי במשך חצי שנה, כמו כל אחד

נותנים טיפול. גולדוואסר נפגע פגיעות פנימיות. הם לא הביאו לו רופא והוא מת.

ידעת שהוא מת?

שמעתי את הצעקות שלו. אחרי פרק זמן הצעקות פסקו. בשלב יותר מאוחר נודע לי שמת.

מה קרה לכם ברגע שהטפתם את המייל?

היינו בגובה שבעה מטרים. אני ועמוס ומיזר הצלחנו לזרוק את החימוש ולקחת כיוון לאזור שנראה לנו שקט. היה לנו ברור, שהביתה אנחנו לא חוזרים.

חשבתם שתהרגו?

לא היה לנו ספק, שיגרו עלינו טילים ונכנסנו ליעף. כל הזמן ניסינו להתחמק מטיל. כשאתה רואה טיל, סימן שהוא לא התפוצץ. החלטנו